

Peatükk 8

RÄNNE

801. **Ruumilise liikumuse**¹ ehk **geograafilise mobiilsuse**¹ uurimine on eelkõige seotud **rändejuhtude**² ehk lihtsalt **rännete**² ehk **elukohavahetuste**² kvantitatiivse küljega. Traditsioonilises käsitluses on **rännet**³ ehk **migratsiooni**³ teistest ruumilise liikumuse vormidest eristavaks tavakriteeriumiks elukohavahetajate *alalise elukoha* (310-6) muutumine üle haldusüksuse piiri. **Lähtekohaks**⁴ ehk **lahkumiskohaks**⁴ kutsutakse haldusüksust, kust migrant lahku, ja **sihtkohaks**⁵ ehk **saabumiskohaks**⁵ tema uut elupaika. Reeglina ei saa rände mõistet rakendada alalise elukohata inimeste puhul, näiteks paljudes maades ei arvata migrantide hulka *rändrahvaid* (304-2). Praktikast on mõnikord raske eristada alalise elukoha muutusega seotud rännet **ajutisest liikumusest**⁶. Sageli on peamiseks eristamiskriteeriumiks lähtekohast **äraolemiskestus**⁷ või sihtkohas **viibimiskestus**⁸. Üldiselt ei hõlma geograafiline mobiilsus lühiajalisi reise, mille puhul alaline elukoht ei muutu, kuigi need liikumised võivad olla majanduslikult ja sotsiaalselt uurimisväärsed. **Pendelränne**⁹ ehk **pendelliikumust**⁹ seisneb igapäevases või iganädalases teekonnas elukohast töö- või õppimiskohta; **sesoonsel rändel**¹⁰ on aastane perioodilisus. **Transiitrännet**¹¹ ehk **transiitliikumust**¹¹, mis kulgeb sihtkohta jõudmiseks läbi teatud territooriumi, ei loeta rändeks läbitava piirkonna suhtes. **Turistiliikumust**¹² ehk **puhkereise**¹² ei loeta samuti geograafiliseks mobiilsuseks.

1. Ruumilist liikumust eristatakse *sotsiaalselt liikumusest* (920-4) ja *kutseliikumusest* (921-3).

3. **Ränne** ehk **migratsioon** n - **rändama** ehk **migreeruma** v - **rändaja** ehk **migrant** n: alalist elukohta vahetanud isik; kasutatakse ka omadussõna **rändeline** ehk **migratsiooniline**. Oskussõna *ränne* tähistab eelkõige protsessi; eesti keeles sarnaselt inglise keelele (ja erinevalt prantsuse keelest) ei kirjeldata harilikult sõnaga ränne üksikut liikumisjuhtu; teda kasutatakse harva ka mitmuses. Samas on nimetatud kasutusviisid siiski võimalikud.

Traditsiooniliselt hõlmab ränne ühest haldusüksusest teise siirdumist, vastavat haldusüksust nimetatakse **rändedefineerivaks territooriumiks**. Osa autoreid käsitlevad rändena siiski kõiki elukohavahetusi, sealhulgas ka ühe asula piires toimuvat *kohalikku liikumust* (803-6). Administratiivsete piiride mitmekesisuse tõttu võimaldab selline käsitlus hoopis edukamalt teostada rahvusvahelisi võrdlusi territooriumi ja tuua välja rändemuutused ajas. Mitmed riigid on ka rändestatistika vastavalt ümber korraldanud; kõikide elukohavahetuste fikseerimine on eeltingimuseks *rahvastikuregistri* (213-1) loomisel.

4.-5. Terminid **lähtemaa** ja **sihtmaa** ehk **saabumismaa** on sobivad *rahvusvahelise rände* (803-2) käsitlemisel.

9. **Pendeldama** v - **pendeldaja** n: oma elukohast õppimis- või töökohta regulaarselt liikuja.

802. Kui rännet käsitletakse ajas, on otstarbekohane võrrelda **elukohta fikseeritud ajahetkel**¹ või **eelmist elukohta**² **praeguse elukohaga**³. **Migrandiks**⁴ ehk **rändajaks**⁴ loetakse isikut, kelle elukoha haldusüksus on teatud kindla ajavahemiku algul ja lõpul erinev. Migranti kutsutakse lähtekoha suhtes **emigrandiks**⁵ ehk **väljarännanuks**⁵ (**väljarändajaks**⁵) ja sihtkoha suhtes **immigrandiks**⁶ ehk **sisserännanuks**⁵ (**sisserändajaks**⁶). Kui rahvaloendusel või küsitlusel esitatakse küsimus *eelmise elukoha* (802-2) kohta, siis saadavad andmed kirjeldavad **viimast rändejuhtu**⁷ ehk **viimast elukohavahetust**⁷, sõltumata selle toimumisajast. Kohortuuringus loetakse migrandiks iga isik, kellel on olnud vähemalt üks varasem elukoht tema praegusest elukohast erinevas haldusüksuses; sellist isikut võib pidada käesolevasse elukohta **sisserännanuks**⁸ ja eelmisest elukohast **väljarännanuks**⁹. **Mujalsündinu**¹¹ on isik, kelle **sünnikoht**¹⁰ asub teises haldusüksuses võrreldes praeguse elukohaga.

4. Seda määratlust rangelt rakendades peab migrant olema sündinud enne **rändedefineerivat ajavahemikku** ja elus pärast selle lõppu. Mõnikord laiendatakse seda määratlust siiski ka lastele, kes on sündinud tole ajavahemiku jooksul; nende sünnikohaks loetakse siis ema elukohta ajavahemiku algul.

Migrantide arv ei ole tavaliselt võrdne rändejuhtude arvuga vaadeldava ajavahemiku jooksul, sest osa migrante võivad vahetada elukohta sellel ajal mitu korda ja rahvaloenduse või küsitluse momendiks oma endisesse elukohta hoopis tagasi pöörduda.

10. Harilikult loetakse lapse sünnikohaks ema alaline elukoht sünnitusajal, kuigi sünnituse vastuvõtnud meditsiinasutus võib paikneda kuskil mujal.

803. Iseseisva riigi (305-3) rahvastik võib osaleda **siserändes**¹, kui *lahkumiskoht* (801-4) ja *sihtkoht* (801-5) on mõlemad selles riigis, kui ka **välisrändes**³ ehk **rahvusvahelises rändes**², kui elukohavahetus toimub üle riigipiiri. Välisrännet võib nimetada **immigratsiooniks**⁴ või **emigratsiooniks**⁵ vastavalt sellele, kas kõnesolev riik on siht- või lähteriigiks. Siseränne haldusüksuste piires moodustab **kohaliku liikumuse**⁶, kuna haldusüksustevahelist liikumist nimetatakse **sisserändeks**⁷ või **väljarändeks**⁸ sõltuvalt piirkonna olemisest siht- või lähtekohaks. **Rändevoo**⁹ (**rändevoolu**⁹) moodustavad ühise lähte- ja sihtkohaga migrandid. Kahe piirkonna vahelist dominantset voogu nimetatakse **peavooks**¹⁰ ja vastassuunalist väiksemat **vastuvooks**¹¹.

1. Kogu lõigu ulatuses kasutatud rände määratlusi võib laiendada ka isikutele-migrantidele. Sise- ja välisrände eristamine on raskendatud, kui riigi piirides on suuremate või väiksemate õigustega autonoomseid piirkondi.

2.-3. Pendelrännet üle riigipiiri nimetatakse **piiriliikumuseks**; seda pole tarvidust pidada välisrändeks.

4. **Immigratsioon** n - **immigreeruma** v - **immigrant** n - **immigratsiooniline** a.

5. **Emigratsioon** n - **emigreeruma** v - **emigrant** n - **emigratsiooniline** a.

804. Kui mõni isik vahetab teatud ajavahemiku jooksul mitu korda elukohta, siis võib rändejuhte rühmitada vastavalt **rändejärjekorrale**¹ ehk **rändejärjestuse**¹ järgi. **Elamiskestus**² on ajavahemik sihtkohta saabumise ja sealt lahkumise vahel või viimasest rändejuhust möödunud ajavahemik. **Remigratsiooni**³ ehk **naasevrände**³ korral on tegemist tagasipöördumisega sünnikohta või mõnda eelmisse elukohta. **Korduvränne**⁴ viitab kalduvusele suhteliselt lühikese ajavahemiku vältel kaunis sageli vahetada elukohta. **Maa- ja linnavaheline ränne**⁵ ehk **maa-linn-ränne**⁵ võtab vahel **ahelrände**⁶ ehk **sammränne**⁶ kuju, kui migrant jõuab sihtkohta mitme lühema vahepäeva kaudu, liikudes sageli samm-sammult järjest suuremasse linna.

3. Remigratsioonis osalevat isikut nimetatakse **remigrandiks**.

4. Kui korduvränne kätkeb liikumist järgmisse elukohta, siis kasutatakse vahel termineid **teisesränne** ja **teismigrant**, vastandina **esmasränne**, mis tähistab **esasmigrantide** esimesi rändejuhte. Selline kasutamiskiivi tekitab segadust ja pole soovitatav, kuna tavaliselt neil termineil on 806-4 antud tähendus.

805. *Rände* (801-3) panus üldisesse *rahvastiku iibesse* (701-1) avaldub **rändeiibe**² ehk **rändesaldo**², s.o **saabunute**³ ja **lahkunute**⁴ arvu vahe kaudu. Rändesaldo võib olla negatiivne või positiivne; vahel kasutatakse terminit **sisserändeiive**⁵, kui saabunuid on lahkunuist rohkem, ja terminit **väljarändeiive**⁶ vastupidisel juhul. Saabunute ja lahkunute summa kohta kasutatakse oskussõna **rändemaht**⁷; samatähenduslik on ka **rändekäive**⁸, mida on eelkõige tarvitatud haldusüksustevahelise rände korral. Kahe piirkonna vahelise rände **voosaldo**⁹ ehk **puhasvahetus**⁹ on rände *peavoo* (803-10) ja *vastuvoo* (803-11) vahe, kuna nende voogude summa on **koguvahetus**¹⁰.

2. Seda võib nimetada ka **rändebilansiks**. Oskussõna *saldo* ei sobi kasutada isiku kohta, nt tuleks vältida liitsõna *saldomigrant*, öeldes selle asemel sisse- ja väljarändajate saldo.

806. **Põhiränne**¹ ehk **vabatahtlik ränne**¹ (**vabaränne**¹) leiab aset migrantide vaba tahte väljendusena. Kui tegemist on üksikisikute liikumisega, kõneldakse **isikurändest**² ehk **individuaalrändest**², vahetab aga perekond elukohta üheskoos, siis kasutatakse terminit **pere(konna)ränne**³. **Teisesränne**⁴ ehk **kaasränne**⁴ on ajendatud teiste isikute elukohavahetusest, kui näiteks lapsed järgnevad perekonnapeale. Töötava rahvastiku liikumist vastavalt töötamisvõimalustele nimetatakse **töörändeks**⁵. Elukohavahetusi, mis toimuvad abiellumise ja pensionilesiirdumise tõttu, on nimetatud vastavalt **abiellumisrändeks**⁶ ja **pensionirändeks**⁷.

4. Kuigi mõnikord tarvitatakse termineid esmas- ja teisesrände erinevas tähenduses (vrd 804-4*), on üldjuhul **esmasmigrant** isik, kes teeb rändeotsuse, millega võib kaasneda **kateisesmigrantide** liikumine sellest otsusest lähtuvalt. **Ühinemisrände** puhul on tegemist elukohavahetusega sihtkohta, kus saabunud on ees *sugulane* (114-3*) või sõber, kes on juba varem rajanud sinna elukohta ning annab saabunule vajalikku teavet ja toetust.

807. Kui rühm isikuid või ka perekondi otsustab vahetada elukohta koos, võib kõnelda **kollektiivrändest**¹ ehk **rühmarändest**¹. **Massirände**² hõlmab väga suurt migrantide arvu. Terminit **massilahkumine**³ kasutatakse mõnest ootamatust katastroofist põhjustatud massirände puhul.

808. *Vabatahtlikule rändele* (806-1) vastandub **sundränne**¹, kus riigivõim sunnib inimesi elukohta vahetama. **Repatrieerumine**² on inimeste sunnitud tagasipöördumine oma kodumaale. Teine sundrände näide on **küüditamine**³ ehk **ekspulsioon**³, s.o üksikisikute või tervete rahvastikurühmade väljasaatmine nende elukohast. Termin **evakuatsioon**⁴ tähistab üldjuhul kõigi inimeste sunnitud lahkumist, säästmaks neid teatud katastroofist, nagu maaväring, üleujutus, sõjategevus jms. **Pagulane**⁵ migreerub tavaliselt küll omaenda tahtel, kuid tema lahkumine on siiski pealesunnitud: kodumaale jäämine tähendaks talle vähemat või suuremat tagakiusamist. **Ümberasustatu**⁶ ehk **sundsiirdlane**⁶ on isik, kes on lahkunud oma elukohast riigivõimude nõudel. Selline liikumine võib toimuda laiaulatusliku **rahvastiku ümberasustamise**⁷ või piirkonna **ümberrahvastamise**⁸ tulemusena.

1. Sundrände üks liike on **erirände**, s.o ajateenijate armeeteenistusse asumine ja sealt naasmine ning vangide saatmine kinnipidamiskohta ning nende vabanemine sealt.

2. Terminit **repatrieerumine** on kasutatud pärast Teist maailmasõda Saksamaale või mujale Lääna-Euroopasse sattunud inimeste Eestisse tagasipöördumise kohta.

3. Terminit **deporteerimine** on võõrkeeltes kasutatud eelkõige üksikisiku väljasaatmise kohta riigist, kui riigivõimule tundub isiku jätkuv kohalviibimine ebasoovitav. Eesti keeles on see termin samatähenduslik **küüditamisega**, mille käigus veeti sunniviisiliselt oma kodudest perekonniti väljatõstetud inimesed **sundasumispaika**. Küüditamine on üks **genotsiidi** ehk **rahvastikumõrva** vorme.

Nõukogude võimu poolt viidi Eestis läbi kaks massiküüditamist: 14. juunil 1941 viidi ära ca 1% rahvastikust, 25. märtsil 1949 enam kui 2% Eesti rahvastikust.

809. Uuele elukohale omaste sotsiaalsete tingimustega kohanemine on keeruline protsess, mis nii või teisiti puudutab saabunu paljusid elutahke: *naturalisatsioon* (331-1) on kodakondsuse omandamine; **absorptsioon**¹ tähendab lülitumist majandustegevusse; **assimilatsioon**³ võimaldab integreeruda piirkonna sotsiaalsesse struktuuridesse;

akulturatsioon² on kohalikule rahvastikule omaste kommete ja väärtushinnangute omaksvõtmine.

810. Kui immigrandid elavad uuel maal kompaktselt, säilitavad oma *lähtekoha* (801-4) kombed ega assimileeru, siis nad moodustavad seal **muulaskonna**¹ ehk **koloonia**¹. Kui seejuures saabumismaa on juba asustatud, tõstatub erinevate rahvaste **kooselu**² ehk **kooseksistentsi**² probleem. Üheks lahenduseks võib olla rahvaste **fusioon**³ ehk **ühtesulamine**³, mille tulemusena erinevused sisserännanute ja kohaliku rahvastiku vahel kaovad, teiseks lahenduseks võib kujuneda **integratsioon**⁴ ehk **liitumine**⁴ ehk **lähenemine**⁴, mille korral teatud erisused säilivad. **Segregatsioon**⁵ esineb aladel, kus elab kaks või rohkem rahvast, kes jäävad juurdunud tavade või seadusjõu tõttu eraldatuks.

1. **Koloonia** n - **koloniseerima** v: kolooniat rajama, kasutatakse ka uue territooriumi asustamise tähenduses; **kolonist** n: koloonia elanik.

5. Äärmuslikel juhtudel võib kahe rahvastikurühma vastuolu põhjustada **genotsiidi**, s.o ühe rahva püüde hävitada teine rahvas.

811. **Rändepoliitika**¹ ehk **migratsioonipoliitika**¹ on *rahvastikupoliitika* (105-2) üks osa. Enamik riike piirab **rändeseaduste**² ehk **immigratsiooniseaduste**² kaudu välismaalaste elamaasumist oma maale. Sageli näevad need seadused ette teatud eritunnustega isikute **valikulise siserände**³ ehk **selektiivse immigratsiooni**³. Mõned riigid on kehtestanud **kvoodisüsteemi**⁴, mille puhul immigrantide arv määratakse kindlaks teatava suhtarvuna riigi **põlisrahvastiku**⁵ arvust. Meetmed, mille ülesandeks on mõjutada **rahvastiku (ümber)paigutust**⁶ *siserände* (803-1) kaudu riigi territooriumil, on enamasti kaudse iseloomuga.

812. **Rändestatistika**¹ ehk **migratsioonistatistika**¹ kirjeldab rände mahtu, rändesuundi ja migrantide tunnuseid. Rändestatistika täpsus oleneb andmekogumise viisist ja kasutatavatest meetoditest, sest suur osa rändeandmeid põhineb pigem hinnangutel kui täpsetel mõõtmistulemustel. **Rändejuhtude registreerimine**² eeldab sellist korraldust, kus iga elukohavahetuse puhul täidetakse vastav rändeplank. Kõige täpsema rändestatistika aluseks on seetõttu *rahvastikuregister* (213-1), kus kajastuvad kõik elukohavahetused. Riikides, kus rahvastikuregistrit ei peeta, saab sel eesmärgil kasutada mitmeid administratiivseid registreerimissüsteeme, mis ei hõlma aga kogu rahvastikku. Nii võib siserände kohta saada andmeid **valijanimekirjadest**³, **sotsiaalkindlustusnimekirjadest**⁴ ja **maksunimekirjadest**⁵. Välisrände kohta sisaldavad andmeid laevade ja lennukite **reisijanimekirjad**⁷. Riigipiiri ületavate isikute

lihtloendamine ei anna piisavalt andmeid välisrände kohta; elava *piiriliikumusega* (803-2-3*) paigus on eriti oluline eristada migrante **reisijatest**⁸, kes ei vaheta oma alalist elukohta, ja ka *transiiträndest* (801-11). Rändestatistika välismaalaste liikumise kohta saab andmeallikana kasutada **sissesõiduvuvisade**⁹, samuti **elamislubade**¹⁰ ja **töölubade**¹¹ vormistamisel kogutavat informatsiooni.

2. Eestis vormistatakse isiku lahkumisel alalisest elukohast **väljakirjutustalong** ja sissekirjutamisel uude elukohta **sissekirjutustalong**.

9. Mõnede riikide kodanikud peavad välismaalesõiduks endale hankima **väljasõiduloo** ehk **väljasõiduvuvisa**, mis samuti on rändeandmete allikaks.

813. Ka rahvaloendustel ja *küsitlustel* (203-4) kogutakse andmeid **rändestatistika**¹ ehk **migratsioonistatistika**¹ (vrd 812-1) tarvis. Olenevalt küsimuste seadmisest kuulub saadav teave **sisserändestatistika**², **väljarändestatistika**² või **sünnikohastatistika**³ valdkonda. Väljarände kohta annab rahvaloendus ja küsitlus teavet ainult osaliselt: küsitleda saab küll immigrante sõltumata nende lähtemaast, kuid emigrantide kohta pole andmeid võimalik saada.

814. Kui rändevoogude hindamine pole võimalik, võib *rändesaldot* (805-2) kaudselt hinnata **jäägimeetodil**¹, mille puhul rahvaarvu muutust kahe daatumi vahel võrreldakse loomuliku iibe poolt põhjustatud muutusega sama ajavahemiku jooksul; nende kahe arvu vahet peetakse rände tulemuseks. **Iibemeetodi**² kasutamisel leitakse vahe kahe järjestikuse rahvaloenduse andmete abil fikseeritud rahvaarvu kogumuutuse ja loendusvahelise perioodi *loomuliku iibe* (701-7) vahel. Kui suremusstatistika puudub, kasutatakse rändesaldo hindamisel vanusrühmade kaupa **tabelmeetodit**³; *elulemusmäärad* (431-7) võib seejuures võtta elutabelist või leida üksteisele järgnevate rahvaloendusandmete võrdlusel. Elulemusmäärade abil hinnatakse uuritava rahvastikurühma suurust vanuseti järgmise loenduse ajaks; hinnangu ja tegelike arvude vahe võimaldab leida uuritava rahvastikurühma rändesaldo vanuseti. Kui aga kahe järjestikuse rahvaloenduse põhjal on olemas **sünnikohastatistika**⁴ (vrd 813-3) ja käesoleva elukoha andmed vanuslõikes, on võimalik hinnata ka rändevooge vanusrühmiti.

2. Rände leidmisel rahvastiku koguiibe ja loomuliku iibe vahena tekib võrrand, mida on mõnikord nimetatud **bilansivõrrandiks**. Selle kasutamine rändeiibe arvutamiseks eeldab, et *alaloendus* (230-3) ja *üleloendus* (230-5) on kummalgi rahvaloendusel võrdsed.

3. Vastavalt elulemusmäärade hankimisallikale nimetatakse selle menetluse peamisi teisendeid **elutabelmeetodiks** ja **loenduslikuks tabelmeetodiks**. **Edaspidise tabelmeetodi** puhul on loendusvahelise perioodi alguse rahvastik aluseks selle perioodi lõpu rahvastiku hindamisel, menetlus on vastupidine **tagurpidise tabelmeetodi** puhul. Kummagi lähenemise osiseid ühendab **mõlemapidine tabelmeetod**.

815. Üldnimetus **rändekordaja**¹ ehk **rändekoeffitsient**¹ viitab suhtarvule, mis mõõdab rände sagedust mingis rahvastikus. Täpsustuse puudumisel tähistab see termin **rände aastakordajat**², mida arvutatakse aasta vältel asetleidnud elukohavahetuste arvu ja aastakeskmise rahvaarvu jagatisena. **Rändeiibekordaja**³ ja **rändekäibekordaja**⁴ arvutatakse samal viisil, kasutades lugejas vastavalt rändesaldot ning saabujate ja lahkujate summat. **Paigastumuskordaja**⁵ ehk **rände efektiivsusindeks**⁵ arvutatakse rändeiibe ning saabujate ja lahkujate koguarvu suhtena. See indeks omandab väärtused nullist, kui sisse- ja väljaränne on tasakaalus, kuni üheni, kui ränne on täiesti ühesuunaline.

2. Kordaja arvutamisel kasutatakse nimetajas ka rahvaarvu perioodi algul või lõpul, samuti elatud inimaastate arvu.

816. **Rände üldkordaja**¹ leitakse jagades migrantide arvu teatud ajavahemikul rahvastiku arvuga piirkonnas, kuhu või kust nad rändasid. Kui **väljarände üldkordaja**² arvutamisel jagatakse piirkonnast lahkujate arv selle osa piirkonna alaliste elanike arvuga perioodi algul, kes elasid perioodi lõpuni, siis tulem on tegelikult *riskiavatud* (134-3) rahvastiku rändetõenäosus; muuhulgas kasutatakse seda näitajat rahvastikuprognoside koostamisel. Sageli rakendatakse käsitletava üldkordaja leidmisel nimetajas muid rahvaarve ja vastavalt on saadud suhtarvudele antud ka eri nimetusi. **Sisserände üldkordaja**³ saadakse samal viisil, jagades teatud ajavahemiku jooksul piirkonda saabunute arvu piirkonna rahvaarvuga ajavahemiku lõpul, selle algul või ka keskmise rahvaarvuga. **Mujalsündinute sisserändemäär**⁴ võib tuletada sünnikoha andmestikust, jagades väljaspool piirkonda sündinute arvu piirkonna rahvaarvuga. **Mujalsündinute väljarändemäär**⁵ arvestamiseks tuleb jagada väljaspool oma sünnipiirkonda elavate inimeste arv kõigi uuritavas piirkonnas sündinute arvuga või nende arvuga, kes seal sündimisest saadik paikselt elavad. Kui on teada migrantide sellised tunnused nagu *vanus* (322-1), *amet* (352-2) või *haridustase* (342-1), siis võib leida **rände erisusindekseid**⁶ vastandamaks migrante sihtkoha ülejäänud rahvastikule. Sellise indeksi leidmiseks lahutatakse arvust 1 uuritava tunnusega migrantide osatähtsuse ja kogu migrantide osatähtsuse omavaheline suhtarv. Nii võrdub rände erisusindeks nulliga, kui uuritava tunnusega inimesed on samasuguse rändelise käitumisega nagu ülejäänudki rahvastik. Termin **rände selektiivsus**⁷ viitab saabunute ja nende lähtekoha rahvastiku võrdlusele.

817. **Rände longituudanalüüs**¹ ehk **rände pikilõikeanalüüs**¹ nõuab teavet inimese järjestikuste elukohavahetuste kohta läbi aja, mida tavaliselt saab ainult *rahvastikuregistrist* (213-1) või *retrospektiivse küsitluse* (203-8) abil. Seda tüüpi andmeist saab arvutada juba mitmeid sisukaid rändenäitajaid, nagu **esmasrände**

tõenäosus², s.o tõenäosus, et teatud osa vanuses x **mittemigrante**³ ehk **kohalsündinuid**³ (**põliselanikke**³) vahetab esmakordselt elukohta enne vanuseni $x+n$ jõudmist. Neid tõenäosusi võib kasutada **rändetabeli**⁴ arvutamiseks. Kui viimane ühendada *elutabeliga* (432-1), saab leida kahe protsessi toimel kahaneva **kohalsündinute elulemuskõvera**⁵. Samamoodi saab arvutada **rände järjestustõenäosusi**⁶, nagu ka vastava järjekorranumbri migrantide arve. **Rände üldkordajat**⁷ (vrd 816-1) saab arvutada jagades kõikide järjekorranumbrite elukohavahetused rahvastiku või *põlvkonna* (116-1) aastakeskmise arvuga. Viimasel juhul on tulemuseks rände vanuskordajad; nende summeerimisel põlvkonniti saab leida **rännete keskmise arvu**⁸. Elu- ja rändetabeli ühildamisel saab hinnata mingis vanuses isikute keskmist eeldatavat rännete arvu valitseva suuremuse ja rände intensiivsuse tingimustes.

7. **Rände vanuskordajate** arvutamisel võetakse lugejasse ainult uuritavasse põlvkonda või vanusrühma kuuluvate isikute poolt sooritatud elukohavahetused.

818. Migratsiooni uurimisel kahe piirkonna vahel on traditsiooniliseks näitajaks **rände intensiivsusindeks**¹. See saadakse jagades asualalt A asualale B siirduvate migrantide arvu uuritava ajavahemiku jooksul kahe piirkonna elanike arvu korrutisega, kusjuures asuala B puhul võetakse rahvaarv ajavahemiku lõpul ning asuala A puhul nende elanike arv perioodi algul, kes on ajavahemiku lõpul veel elus. Kui see indeks omakorda jagada migrantide koguarvu ja piirkonna rahvaarvu ruudu suhtega, on tulemuseks **rände eelistusindeks**². Rändevoo asendamisel rändeiibega murru lugejas teisendub näitaja **rände kiirusindeksiks**³. **Rände resultatiivsust**⁴ mõõdetakse rändeiibe ja rände *koguvahetuse* (805-10) suhtega.

1. Rände uurimisel kasutatakse tänapäeval üha sagedamini kordajate süsteemi, nagu see on tuntud suuremuse või sündimuse käsitlustest. See sai võimalikuks uue käsitluspõhimõtte, **rände mitmepiirkondlikkuse** ehk **rände multiregionaalsuse** juurdumisel. Mistahes sisserändevoo leiab käsitlemist kui väljarändevoo lähtekohast ning kogu rändekordajate süsteem leitakse väljarändevoo ja lähtekoha rahvastiku jagatisena. Rände sihtkoht tuuakse seejuures välja **rände suunakordajate** abil, jaotades selleks rändevood kui ka näitajad **rändesuuna** järgi. Üldistava migratsiooninäitajana on üha enam kasutatav **summaarne rändekordaja**, s.o rände vanuskordajate summa; näitaja on aluseks ka esimeste **mudelrändetabelite** koostamisel.

819. **Rändemudelid**¹ jagunevad kahte suurde rühma. Esimesse rühma kuuluvates mudelites seostatakse *rändevood* (803-9) lähte- ja sihtkoha sotsiaalsete, majanduslike või demograafiliste oludega. Sageli tuuakse välja **tõuketegurid**², mis soodustavad või koguni sunnivad lähtekohast lahkuma, **tõmbetegurid**³, mis teevad sihtkoha migrantidele meeldivaks, ja elukohavahetust segavad **tõkketegurid**⁴. Sellistest mudelitest on lihtsaimad **gravitatsioonimudel**⁵: kahe piirkonna vaheline rändevoo on võrdelises sõltuvuses rahvaarvuga neis ja pöördvõrdelises sõltuvuses piirkondadevahelise

kaugusega⁶. Mõnede teiste mudelite puhul eeldatakse, et rändevoog on võrdelises sõltuvuses sihtkoha võimalustega ja pöördvõrdelises sõltuvuses **vahevõimalustega**⁷ teel lähtekohast sihtkohta. Teise suure rühma moodustavad *tõenäosusmudelid* (730-5), mis on üles ehitatud peamiselt mikrotasandi näitajate kasutamisele. Rände tõenäosus seostatakse tavaliselt teatud isikutunnustega, nagu nt vanus või eelnev rändelugu.

6. Kaugust võib mõõta mitmel viisil: sirgjooneliselt, mööda ühendusteid, teel läbitavate piirkondade arvuga jne.